

Xalça bərpaçılığı sənəti UNUDULMAQ ÜZRƏDİR

Xalqımızın həyat və məişətində xalçanın həmişə xüsusi yeri olub. Azərbaycanda elə bir ev olmaz ki, xalçasız olsun. Xalça təkcə ev əşyası deyil, gözəllik, estetik, mədəniyyətdir. Amma xalçalar həm də korlanır. Bu baxımdan, onların bərpası da toxunuşu qədər vacibdir. Müsahibimiz əntiq xalçalar üzrə yüksək dərəcəli bərpaçı-rəssam Ulduz Zeynalovadır.

“ÖYRƏNMƏK ÜÇÜN BİRİNCİ NÖVBƏDƏ HƏVƏS LAZIMDIR”

1989-cu ildən xalça bərpası ilə məşğul olan Ulduz xanım deyir ki, Azərbaycan xalqının həyatına, məişətinə, mədəniyyətinə, estetik duyumuna xalça qədər dərinədən nüfuz edən ikinci sənət növünü göstərmək çətindir: “Amma xalçalar da zamanla korlanır. Onların bərpası çox vacib, həm də ən qədim peşələrdən biridir və qeyri-maddi mədəni irs kimi UNESCO-nun siyahısına daxil edilib. Amma təəssüf ki, unudulmaq üzrədir. Mən bu sənətin yaşaması və nəsil-dən-nəsilə keçməsi üçün bir məktəb yaratmaq istəyirəm. Uşaqlarda xalça bərpasına olan böyük həvəsi görüb sevinirəm”.

BƏRPAÇI DA GƏRƏK BƏRPAÇI OLSUN

“Biz şərq ölkəliyik. Bu gün də bizdə xalçaya maraq həmişəki kimi yüksəkdir”, - deyir bərpaçı xanım: “Bilirik ki, Azərbaycanda xalça bir dəyərdir və demək olar ki, hər bir evdə var. Qədim, nəsil-dən-nəsilə keçən, yadigar qalan xalçalar var ki, zamanla korlanır. Bəzən düzgün saxlanılmadığına görə güvə zədələyir, didilir-dağılır, saçqları tökülür. Bu cür xalçaların mütləq bərpaya ehtiyacı olur. Amma bərpaçı da gərək bərpaçı olsun. Əgər bu sənətə gəlişsənə, gərək bu işin bütün özəlliklərini biləsən, peşəkari olasan. Yoxsa gördüyün iş xalçanın üstündə yamağa bənzəyəcək, özün də bərpaçı yox, yamaqçı olacaqsan. Birincisi, gərək rəngləri düzgün seçəsən. İplər müxtəlifdir, naziyi var, qalını var. Onları da düzgün seçmək vacibdir. Məsələn, əgər xalça yun sapla toxunubsa, dağılmış hissəni sən də eynən həmin cür yun sapdan bərpa etməlisən. Əgər əldə olan saplarda xalçada olan rəng yoxdursa, sapı həmin rəngə boyamalısan. Dəqiq rəngi əldə etməsən, bərpa alınmayacaq”.

“
Bərpaçı-
rəssam
Ulduz
Zeynalova:
Mən bu sənətin
yaşaması və
nəsil-dən-nəsilə
keçməsi üçün
bir məktəb
yaratmaq
istəyirəm.
Hazırda da bu
işlə məşğulam.
Uşaqlarda
xalça
bərpasına
olan böyük
həvəsi görüb
sevinirəm.
Bu sənəti
öyrənmək üçün
birinci növbədə
həvəs lazımdır.”

“BƏRPA OLUNAN HİSSƏNİN KÖHNƏLDİLMƏSİ DÜZGÜN APARILMALIDIR”

Ulduz xanım deyir ki, xalçada bərpa olunmuş hissənin köhnəldilməsi də düzgün aparılmalıdır: “Zaman keçdikcə istər-istəməz xalçanın saplarının rəngi öz şuxluğunu itirir. Bərpa olunan hissə təzə saplarla toxunduğundan fərqlənir. Ona görə də bərpa zamanı gərək bir ton açıq rəngli sap götürəsən. Çünki toxuyandan sonra xovu kəsəndə sapın rəngi bir ton tünd görünür. Bundan başqa, illər keçdikcə xalça əvvəlki vəziyyətini itirir, xovları yapışır. Amma yenidən bərpa olunan hissədə xovlar da yeni olduğu üçün daha şişkin olur. Bərpadan sonra həmin hissəni döyəcləmək lazımdır. Onda xov yatır və digər hissələrdən fərqlənir”.

BU İŞDƏ ÇOX DIQQƏTLİ OLMAQ LAZIMDIR

“Bəzən olur ki, xalçanın ana haşiyəsinin bir hissəsi dağılmış olur”, - deyir bərpaçı: “İllərlə düzgün saxlanılmayan xalçanın sapları çürüyür, tökülür. Bu halda xalçanın tam ölçüsünə uyğun çərçivə sifariş olunur. Xalça ona çox xırda mismarlarla vurulur. Yun sapdan ərişlər çəkilir. Ərişin rəngini tam almadan bərpaya başlamaq olmaz. Əgər əlimizdəki yun sapın rəngi xalçadakından açıqdırsa, onu təbii boyalarla rəngləməli və məhz həmin rəngi almalıyıq. Bundan ötrü çay, qəhvə, nar, qoz, soğan qabığından istifadə edirik”.

Bərpaçı onu da bildirir ki, bölgələrimizin özünəməxsus xalça məktəbi və hər bir bölgəyə aid ornamentləri var: “Bərpaçı-rəssam həmin ornamentlərin adını, formasını, toxunuş qaydasını bilməlidir ki, bərpa vaxtı səhv etməsin. Tam qalmış hissəyə baxmalı, həmin ornamentini dəqiqliklə eyni cür bərpa etməlidir. Bu işdə çox diqqətli olmaq lazımdır”.

Fotolar: Tapdıq Abdullayev / Global Media Group

“XALÇALARI TƏBİİ YOLLARLA TƏMİZLƏMƏK DAHA YAXŞI OLAR”

Ulduz xanım xalçaların düzgün saxlanma qaydalarından da danışdı: “Xalçaları qorumaq, daha uzunömürlü etmək üçün naftalindən, ağ neftdən istifadə edirlər. Mən bunun əleyhinəyəm. Ən yaxşısı, xüsusi xalça otları və ya tütün yarpaqlarıdır. Onlar xalçanı güvə zədələməsindən qoruyur. Bundan başqa, xalça düzgün yuyulmalıdır. İndi çox vaxt yuyucu tozlardan istifadə edirlər. Bu, düzgün deyil. Havada olan toz xalçanın xovunun dibinə yığılır. Onu təbii yollarla təmizləmək daha yaxşı olar. Məsələn, qədimdə xalçaları dərinədən təmizləmək üçün ildırım çaxan vaxt həyətdə sərimişlər. İldırım düşdükcə onun dibindəki daşlaşmış tozlar parçalanıb təmizlənməmiş. Bundan başqa, xalçaları qarlı, yağış suyu ilə də yuyublar”.

“Azərbaycanda xalça bərpasının əsasını Rəhim Pənahi qoyub”, - deyir bərpaçı-xanım: “Amma Təbrizdə də bərpa sənəti çox geniş yayılıb. Fərqi budur ki, biz masa üzərində bərpa edirik. Onlar yerdə bardaş qurub oturur, diz üstündə bərpa edirlər. Bir də ki toxunuş fərqi var, onlar əksinə ilmə atırlar. Türkiyədə də bərpa çox geniş yayılıb”.

